

ATİNA'DA NE OLDU?
'PRIAMOS HAZİNELERİ' VE OSMANLI DEVLETİ'NİN TUTUMU

What Happened in Athens?

'Priam's Treasure', and Attitudes of the Ottoman Empire

*Prof. Dr. Rüstem ASLAN

ÖZET

Heinrich Schliemann'nın 1871'de başlayan ilk resmi kazıları, o dönem kamuoyunun üzerinde en çok konuştuğu arkeolojik kazı olmuştur. Öncelikle 15. yüzyıldan beri nerede olduğu tartışılan mitolojik Troya kentin arkeolojik kazı sonuçlarıyla bulunup bulunamayacağı tartışılmakla beraber, özellikle 1872 yılından itibaren Schliemann'nın kazı sonuçları ve hukuk dışı yollarla kaçırdığı hazine buluntuları bu tartışmaların merkezini oluşturmaktadır. Schliemann'nın 1873 yılı mayıs ayın sonunda bulup, haziran ayı başında Atina'ya kaçırdığı hazineler, Osmanlı Devleti'nin kendi topraklarından çıkarılıp kaçırılan eserleri, hukuki yollarla geri almak için başlattığı ilk dava olması açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca dava sürecinde Atina'da yaşananlar 19. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin konuya nasıl yaklaştığını belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Troya, 'Priamos Hazinesi', Schliemann, Dava Süreci ve Anton Dethier.

ABSTRACT

Heinrich Schliemann's first official excavations in 1871, has been the most widely spoken archaeological project at that time in the public. First reason for the huge interest was the probability to prove the existence of the mythical city of Troy through the archaeological finds. Second and most important reason was the treasures that began to emerge since 1872 and 1873 during the excavations in Troy. So-called 'Treasure of Priam' which had been found at the end of May in 1873 and smuggled illegally out of Turkey at the beginning of June by Heinrich Schliemann, was also the first finds, which the Ottoman Empire tried to get back through a court process. The Ottoman Empire's experience by the court process in Athens, shows to us how important the finds had been for the Ottoman Empire.

Keywords: Troy, 'Priam's Treasure', Heinrich Schliemann, Court Case in Athens, Anton Dethier.

Yazar Bilgileri

*ORCID: 0000-0002-5304-1354

*Email: rustemaslan@comu.edu.tr

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

GİRİŞ

Heinrich Schliemann'nın 31 Mayıs 1873'de Hisarlık/Troya'da bulunduğu ve 6 Haziran 1873 tarihinde kaçırdığı Troya Hazinesi'nin öyküsü gelişmeleri açısından beş bölüme ayrılmaktadır (Easton, 1994: 221-223). Troya Hazinesi'nin mezarını bulunup kaçırıldığı Çanakkale / Türkiye (Aslan ve Sönmez 2011; 43-51); daha sonra Osmanlı Devleti'nin hazinelerinin geri almak için başlattığı hukuk mücadelesi sırasında Schliemann tarafından saklandığı Atina (Trail, 1988: 273-277); dava sonrasında hazinelerin bir süre sergilendiği Londra (Easton, 1994: 231); 1882 yılından 1945 yılına kadar uzun yıllar sergilendiği Berlin (Saherwale - Goldman ve Mahr, 1993) ve II. Dünya Savaşı sonrasında Rus askerler tarafından savaş ganimeti olarak kaçırılarak 1993 yılına kadar saklandığı Moskova (Tolstikov ve Triester, 1996) olarak beş bölüme ayırabiliriz. Bu beş bölümden hukuki olarak en çok tartışılan ve halen tartışılmakta olan ise Atina ve Moskova'daki olaylardır. Özellikle Atina'da Osmanlı Devleti ile Schliemann arasında yaklaşık sekiz ay süren dava süreci, o dönemde de uluslararası kamuoyu tarafında ilgiyle izlenmiştir. Schliemann, Atina'da her türlü yolu deneyerek ve ama aynı zamanda Yunan Mahkemelerinin de hukuk dışı desteğini alarak buluntuların kendisinde kalmasını başarmıştır. Osmanlı Devleti'nin eserlerin bulunmasından itibaren sergilediği ısrarcı tavrı maalesef tam olarak anlaşılabilen nedenlere sonuçsuz kalmıştır. Buluntular Osman Devleti'nin davadan vaz geçerek, daha doğrusu sulhle davayı bitirmesi üzerine Schliemann lehine sonuçlanmıştır. Nisan 1874'de başlayan dava süreci, 5 Nisan 1875 tarihinde Schliemann'nın 50 bin altın frank tazminat ödemeyi kabul etmesiyle bitmiştir (Sömez, 2012: 215-228). Ancak bu süreçte Osmanlı Devleti'nin nasıl ve neden böyle bir karar aldığı konusunda durulmamıştır. Söz konusu bu makalede ilk kez mahkeme süreci ile Osmanlı belgeleri, Schliemann yazışmaları ve diğer belgeler ışığında ele alınmaktadır. Özellikle Osmanlı Devleti'nin bu kararı almaya zorlayan nedenler irdelenmektedir.

Atina, Schliemann ve Hazinesi

Hazinesi'nin, Atina'daki serüveni, eserlerin Troya'da bulunmasından yaklaşık ikibuçuk hafta sonra 26 Haziran 1873 tarihinde Schliemann'nın Mouson caddesindeki evde başlar (Easton,

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

1994: 226 – Traill, 1988: 277). Schliemann, Troya'dan döner dönmez, Hisarlık Tepe'deki buluntuları ile ilgili genel raporunu yazmaya başlar. İlk izlenimlerini günlüğüne kabaca kayıt eder (Schliemann, 1873: 300-3105; Easton, 1994: 276). Altı kasa ve sepetteki sarılı buluntuları sırayla çıkartarak sıralar ve son listeyi yapar. Söz konusu bu liste en doğru liste olarak kabul edilmektedir, çünkü tanımlamalar eserlerin açılması sırasında gerçekleştirilmiştir (Easton, 1984: 149-156 ; Easton, 1994: 226). Daha önce aceleyle yazdığı raporunun doğru olmadığını anlayan Schliemann, yayıncısı Brockhaus'a acele bir telegraf çekerek, Troya'dan yolladığı raporunu yayınlamamasını ister (Witte, 1990: 452). Daha önceki raporda adı geçen sosluk kabı ve tunç aletlere ek olarak iki tane altın iki tane altın, bir elektron ve dokuz gümüş kap, altı gümüş ingot, altı altın bilezik, iki altın başlık, bir altın diadem, pendentif zincirli dört altın sepet-küpe, 56 altın kabuk-küpe ve 8750 tane altın boncuk, pul ve düğme ekler. Troya'daki raporunda hiç söz edilmeyen buluntuların ortaya çıkması Schliemann için de bir sürpriz olur. Bu buluntular üzerindeki tartışmalar, eserlerin Schliemann tarafından yayınlanması sonrasında başlamış ve günümüzde de devam etmektedir. Easton, Schliemann'nın raporlarına dayanarak, eserlerin bulunması sonrasında Türkiye'den kaçırılmak amacıyla aceleyle sarıldığını, ama aynı zamanda eserlerin özellikle altınları büyük tunç kapların içinde toprakla örtülü olduğu için tam olarak görülemediğini söyler. O nedenle Easton, detaylı ve son liste Schliemann'nın Atina'daki evinde yaptığı liste olduğu görüşünü savunur (Easton, 1984: 162; Easton, 1994: 226 vd.). Traill ise, Schliemann'nın eserlerin hepsinin Troya'da bulunmadığını, özellikle Atina'da yapılan liste sonrasındaki eserlerin başka yerlerden bulunduğunu, satın alındığını, belki de yaptırıldığını öne sürer (Traill, 1983: 183; Traill, 1984). Bleodow ve Witte ise, Schliemann raporlarının bazı eksiklikler olmakla beraber Hisarlık'ta kendi bulduğu eserler olduğunu öne sürerler (Bloedow, 1991: 197-206; Witte, 1990: 452 vd). Ancak son birkaç yıl içindeki Osmanlı arşiv belgelerinin açıkça ortaya koyduğu sonuç ise, eserlerin Troya'da farklı zamanlarda, Troya'nın farklı yerlerinde bulunan ve kısmen de işçilerin Schliemann'nın haberi olmadan çaldığı, ama Schliemann'nın geri satın aldığı eserlerden oluşmaktadır. Yine Osmanlı arşiv belgeleri, Schliemann'nın eserleri 1873

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

yılıının Nisan, Mayıs ve Haziran ayında üç farklı seferde kaçırdığını ortaya koymuştur (Aslan – Sönmez, 2012; Aslan –Sönmez 2013).

Atina'da Troya Hazinesi yayınlama hazırlıkları yapan Schliemann, kısa süre sonra Osmanlı Devleti'nin buluntuların geri almak için çaba göstereceğini bilmektedir. Schliemann'nın bu konuda korkmasının en önemli nedeni Osmanlı Devleti'nin kendisine verdiği izinde yer alan şartlardır. O şartlara göre Hisarlık Tepe'de çıkan buluntular Schliemann ve Osmanlı Devleti arasında yarıyarıya paylaşılacaktır (Schliemann, 1875: 53; Meyer, 1953: 185). Ancak Schliemann'a verilen izin 1869 yılında çıkarılan Asar-ı Attika Nizamnamesi'ne göre düzenlenmiştir. Bu Nizamname'ye göre eserler, hafir ve Osmanlı Devleti arasında yarıyarıya paylaşılabilir, ancak eserlerin yurtdışına çıkartılması ise mümkün olamayacaktır (Asar-ı Attika Nizamnameleri için bkz. Eldem, 2010: 53-62). Yani aslında Schliemann, eserlerin tümünü hukuk dışı yollardan yurtdışına kaçırmıştır. Ancak burada belki ilginç olan, Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarından kaçırılan eserleri geri getirmek başlattığı ilk hukuki sürecin hemen başlangıcında, eserlerin yurtdışına çıkarılmasını serbest bırakan yeni bir Asar-ı Attika Nizamnamesi'nin 7 Nisan 1874 tarihinde onanmış olmasıdır (Çal, 2003: 234-268). Dava sürecinin başında bu durumu gören Osmanlı Devleti 7 Nisan 1874 tarihli Nizamnamenin 3. ve 32 maddelerini değiştirmek kanun tasarısı hazırlamış da olsa; özellikle Amerika ve Avrupa devletlerinin baskısıyla bu tasarı yürürlüğe girmez (Sönmez, 2012: 218-220). Tüm bunları bilen Schliemann, Osmanlı Devleti'nin yapacakları karşısında korku ve telaşla beklemektedir. Aslında Schliemann'nın bildiği diğer önemli hukuki durum ise, bazı küçük altın hazine buluntularının 1872 yılında çıkması üzerine Osmanlı Devleti'nin çıkan tüm altın buluntuların İstanbul'a yollanması emrini verdiği (Aslan – Sönmez, 2010: 237-248; Schliemann, 1875: 53-58 ; Meyer, 1953: 153-156). Bu iki hukuki durum karşısında Schliemann oldukça tedirgindir, ama aynı zamanda hazine buluntularının tümünün kendisine ait olduğunu iddia etmektedir. Bu konudaki argümanları ise, kişisel olarak kazılarda kendi servetinden büyük paralar harcadığı için hazineleri bir bütün olarak kendisinde kalması gerektiğidir (Meyer, 1953: 279; Fitton, 1991: 32), ancak kamuoyunda ise örenyerini satın almak için ilk başta Osmanlı Devleti ile anlaşacağını, ancak onların kendisini kandırarak Hisarlık Tepe'yi devlet

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

adına kamulaştırdıklarını, böylece de Osmanlı Devleti'nin kendisini aldattığını öne sürer (Meyer, 1953: 257 ; Schliemann, 1985: 53). Schliemann ilk izin öncesindeki yazışmayı iki eşit taraf arasında bir anlaşma gibi sunar; Osmanlı Devleti ise Schliemann'a verilen izni sadece bir imtiyaz olarak kabul eder. 1869 Nizamnâmesinin üçüncü maddesinde yer alan *'Bir adamın mülkü içinde çıkan eski eserler kendisinin malı olacaktır'* ibaresini kullanarak Troya'dan çıkacak eserlerin tümüne sahip olmayı planlayan Schliemann, Safvet Paşa'nın Osmanlı Devleti'nin bu konuda zarara uğramasını istemediği için, Hisarlık Tepe arazisini devlet adına satın alır. Böylece Osmanlı Devleti kazılarda çıkan eserler üzerinde hak sahibi olabilecektir (Sönmez, 2013: 218, dipnot 22). Schliemann bu durumu Avrupa kamuoyunda kendisinin aldatıldığı şeklinde sunar. Osmanlı Devleti ise aslında daha kazılar başlamadan Hisarlık Tepe'nin ne kadar önemli bir yer olduğunu anlamış ve buluntular üzerinde hak sahibi olmak için önlemlerini almıştır. Aslında Schliemann, karşısına çıkabilecek tüm zorlukları düşünerek, Müze-i Hümayun Müdürü Anton Dethier'ye olayı yumuşatıcı bir mektup yazmıştır. Türklere hakaret cümleleri de içeren bu mektubunda Schliemann, eserleri çıkarmak için ne kadar çok para ve enerji harcadığını, ama Osmanlı Devleti'nin kendisini kandırdığını; bu nedenle de buluntuları kesinlikle paylaşmayacağını ısrarla vurgular (Günay, 1998: 57-69).

Schliemann kaçırdığı eserleri Osmanlı Devleti ile paylaşmamak için, Atina'daki dava süreci için üç olasılıklı bir strateji geliştirir:

Birincisi, eğer hazineleri Osmanlı Devleti ile paylaşmak durumunda kalırsa; gizlice yaptıracağı sahte hazine buluntularını geri vermektir (Traill, 1986; Traill 1995). Schliemann'nın Pariste'deki avukatı ve mali işlerini yürüten P. Beaurain'e 28 haziran 1873 tarihli yolladığı mektupta güvenilir bir kuyumcuya ihtiyacı olduğunu yazar (Traill, 1986). Ancak sözkonusu bu planın gerçekleştirilmiş olabileceği ile ilgili elimizde hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Belki bu nedenle de, daha o dönemlerde eserlerin Schliemann tarafından yaptırıldığı söylentisi ortaya çıkmıştır (Comnos, 1874; Calvert 1875).

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

Schliemann'nın ikinci çözümü ise Osmanlı Devleti ile pazarlık yapmaktır. Schliemann, Osmanlı Devleti'ne tüm masrafları kendisi tarafından karşılanmak üzere, 3-4 aylık Hisarlık Tepe kazısı yapmayı ve bu kazıdan çıkan tüm buluntuları Müze-i Hümayun'a bırakmayı önerir. Schliemann, yayıncısı Brockhaus'a yolladığı 2 Ağustos 1873 tarihli mektubunda Türklerin kendisinden daha henüz bir şey istemediği, çünkü isteselerde alamayacaklarını bildiklerini; bu nedenle, kendisinin müze müdürü ile bazı buluntuları gererek, hatta kendisinin finanse ettiği 3-4 aylık kazı buluntularının hepsini Türklere vermeyi önerdiğini yazar (Meyer, 1936: 137). Ancak söz konusu yazışmaların Osmanlı Devleti'nin eserlerin gerçekten neler olduğunu bilmeden önce yaptığı pazarlık olduğu, daha sonraki yazışmalardan anlaşılmakta. Schliemann'nın 5 Ağustos 1873 tarihli *Ausburg Allgemeine* gazetesinde hazine buluntuları ile ilgili yazısını yayınlamasıyla işin boyutu değişir (Allen, 1999: 169 vd.). Müzey-i Hümayun müdürü Anton Dethier, Schliemann'nın sözkonusu bu çözümle oyalayarak, Atina'daki mahkeme süreci için zaman kazanır. Anton Dethier'in 1874 yılının Nisan ayında Atina'ya geleceğini öğrenen Schliemann, daha önceki çözüm önerisinin ayrıntılarının konuşulacağına inanmıştır (Fitton, 1991: 27).

Schliemann'nın üçüncü çözümü ise, eğer Osmanlı Devleti konuyu mahkemeye taşımayı denerse, süreci hukuki bir çıkmaza sokmaktır. Çünkü 5 Temmuz 1873 yayıncısı Brockhaus'a yolladığı mektupta; Osmanlı Devleti'nin kendisine birşey yapamayacağını; çünkü araştırmalarına göre, Türkiye dışındaki hiçbir ülkenin 2 yabancı arasındaki bir davada karar vermeyeceklerini, öğrendiğini belirtmektedir. Özetle Schliemann, ticaret hayatında olduğu gibi, tüm olasılıkları düşünerek, kendisine göre, *önlemler* almıştır.

Öte yandan Osmanlı Devleti de hazinelerden vazgeçmemektedir. Atina'da Schliemann'a karşı açılacak bir dava ile eserleri geri almayı planlamaktadırlar. Bu arada Osmanlı Devleti'nin Schliemann'nın eserleri nasıl kaçırdığı konusunda başlattığı soruşturma da sonuçlanmıştır. Soruşturma raporunda eserlerin ne zaman ve kimlerin yardımıyla kaçırıldığı da açıklığa kavuşmuştur. Eserlerin kaçırılmasında sorumlu görülen Kumkale Liman Müdürü, Çanakkale Gümrük Müdürü ve bazı gümrük memurları yargılanır ve cezaları sabit görülen bazı sorumlular hüküm giyer (Aslan – Sönmez: 2012). Ayrıca Hisarlık Tepe'nin kontrol altına

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

alınması ve hiçkimseye kazı yaptırılmaması konusunda gerekli önlemlerin alınması sağlanır (Sönmez: 2013: 217 vd.) Tüm bu olaylar Osmanlı Devleti'nin hazineler konusuna ne kadar önem verdiğini ortaya koymaktadır.

Osmanlı Devleti adına Atina'daki mahmekeye Müze-i Hümayun müdürü Anton Detier'in gitmesi konusunda hazırlıklar yapılmaya başlanır. Bu konudaki 12 Mart 1874 tarihli belgeden, o zamana kadar yapılan yazışmalardan Schliemann'nın kaçırdığı eserlerin Osmanlı Devleti'ne ait olan bölümünü geri vermek istemediği; bu nedenle Atina'daki elçilik aracılığıyla dava açmak için Anton Detier'in konuyla ilgili tüm evrak ve yazışmaları da alarak, 300 frank harcırah ile Atina'ya gitmesi gerektiği belirtilmiştir (BOA, MF. MKT. 17/98 /12 Mart 1874). Bu arada bu emirden 3 gün sonra eserlerin Hisralık'tan kaçırılması konusundaki soruşturmayı gerçekleştiren İzzeddin Efendi'ye ödül olarak, rütbesi yükseltilir (BOA, MF.MKT. 17/188, Lef 2, 29 Mart 1874). Bu olumlu gelişmelerin yanısıra, yine aynı günlerde Osmanlı topraklarındaki kazı yapma ve bulunan eserlerin yurt dışına çıkarılmasını düzenleyen 1869 yılı Nizamnamesi değiştirilmiş, yeni Nizamname 7 Nisan 1874 yılında yürürlüğe girmiştir. Dört bölüm ve otuzaltı maddeden meydana 1874 Nizamnamesi'nin getirdiği yeniliklerden bir tanesi çıkan eserlerin paylaşılması konusundadır. Yapılan kazılarda çıkarılan eserler devlet, kazıcı ve arazi sahibi olmak üzere üçe bölünecektir. Verilen kazı izinin süresi en çok iki yıl olacaktır. Fakat bu Nizamname'deki en canalıcı düzenleme eski eserlerin yurt dışına çıkarılması ile ilgilidir. Yurt dışına çıkarılmak istenen eserlerin bir listesi Maarif Nezareti'ne sunulacak, Nezaret izni olmadan hiçbir eser yurt dışına çıkarılmayacaktır. Hatta dışarı çıkarılan eserler gümrük vergisinden muaf tutulacaktır (BOA, A. MKT. ŞD. 19/86, 7 Nisan 1874). Böylece Schliemann ve diğer hafirlerin aslında hukuk dışı yollarla yurt dışına çıkardıkları eserler, değişiklikle hukuki bir kurala bağlanıyor. Üstelik bu değişiklik tam da Atina davasının hazırlıkların yoğunlaştığı bir döneme denk gelmektedir. Gerçi bu dönemde söz konusu 3 ve 32. maddelerin değiştirilmesi konusunda bazı girişimler olduysa da, özellikle yabancı devletlerin siyasi baskısı sonucu değişiklik önerisi başarılı olamamıştır (Sönmez: 2013). Yasal konulardaki bu değişiklikler olurdu; diğer yandan müze müdürü Anton Dethier'in Atina'daki davaya gitmesi için hazırlıklar da sürdürülmektedir. O dönem Osmanlı

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazineleri' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

Devleti'nin konuyla ilgili yazışmalarından, mahkeme süreci ile ilgili en önemli sorunlardan birinin de maddi sıkıntılar olduğu anlaşılmakta. Atina'ya gidip gelmesi için Anton Dethier için Maarif Veznesi'nden bin frank istenmesine rağmen, kendisine sekiz yüz frank verilmesi kararlaştırılmıştır. Konuyla ilgili 5 Nisan 1874 tarihli belgede Dethier'in yarın Atina'ya gideceğinden ibaresi yer aldığı için, kendisinin hemen yola çıkıp 6 Nisan'dan itibaren Atina'daki davaya başlattığı görüşü (Easton: 1994: 228) doğru gözükmemektedir. Anton Dethier'in dava hazırlıkları ve diğer işler için biraz zaman ihtiyacı olduğu düşünülürse davanın başlangıç tarihi olarak önerilen tarihin (Meyer 1953: 265) doğru olduğu, mahkemenin verdiği ilk karardaki tarihle de örtüşmektedir (Mahkeme Kararları 962/376000 – 977).¹ Mahkeme kayıtlarından Osmanlı Devleti'nin verdiği dilekçede 12. 711 parça olan olarak listesi çıkartılan eserlerin yarısının, Schliemann'nın kendisine verilen kazı izninde belirtildiği gibi yarı yarıya paylaşılması gerektiği üzerinedir. Ancak Anton Dethier'in dava dilekçesinde eserlerin hepsinin aslında yasalar gereği hukuk dışı bir şekilde yurt dışına kaçırıldığından hiç bahsedilmiz. Belki de bu kararda o tarihlerde yürürlüğe giren 7 Nisan 1874 tarihli Nizamname'nin etkisi olmuş olabilir. Ancak böylesi bir duruma hazırlıklı olan Schliemann, savunmadaki üçüncü stratejisini, davayı hukuki olarak çıkmaza sokan adımı atar. 1 Mayıs 1874 tarihli duruşmada iki tarafı dinleyen Yunan mahkemesi, kendi vatandaşı olmayan iki tarafın davasına bakmaya yetkili olmadığı kararını 3 Mayıs 1874 tarihinde verir. Schliemann, tahmin ettiği gibi ilk davayı kazanmıştır. Karardan bir gün önce, Yunan mahkemelerinin taraflı davrandığını gören Dethie'nin İstanbul'a çektiği telegrafta davanın uzayacağı, ama senelerce sürmeyeceği ve kazanılacağını belirtmektedir (MOA, MF/MKT 18/73, 2 Mayıs 1874). Tüm bunlar olup biterken, aslında Dethie, buluntuların Schliemann'nın elinden çıkmaması için başka önlemler de almak istemektedir. Mahkeme sürecine paralel olarak, Schliemann'nın gerçek kişiliğinin Avrupa kamuoyunda anlaşılması için Avrupa gazetelerinde yayınlanmak üzere bir bildiri kaleme alınır (Günay 2013: s. 136). Anton Dethie'nin 6 Haziran 1874'de kaleme aldığı bu protestane, 9 Haziran 1874'de Maarif Nezaretin'nin onayından geçmiştir. Ancak o dönemin belli başlı önemli yayın organlarında

¹ Mahkeme kayıtlarına ulaşmamı sağlayan Donalt Easton'a teşekkür ederim. Mahkeme kararlarının Yunacadan İngilizceye çevrilmesinde yardımcı olan Yalçın Balcı'ya çok teşekkür ederim.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazineleri' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

yapılan araştırmada söz konusu bu ilan konusunda her hangi bir veriye ulaşılamamıştır. Bu nedenle her hangi bir sebeple ilanın yayınlanmasından vazgeçilmiş olunmalıdır (Eldem 2014: 27-28). Osmanlı Devleti, mahkeme sürecindeki bir sonraki adımı atmak için farklı yollarda düşündüyse de, hukuki olarak konuyu bir üst mahkeme olan Yunanistan Kraliyet Mahkemesine taşıma kararı aldı. Kraliyet Mahkemesi daha önceki kararı iptal ederek, hazineye ihtiyati tedbir alınmasına karar verdi. Yunan mahkemelerin desteğini kazanmaya çalışan Schliemann, Atinalılara kendilerini Priamos'un Hazinesi'nin mirasçısı yaptığını bildiren bir ilan yayınladı ve Yüksek Mahkemeye başvurdu. Ancak *Athenaum* ve diğer yabancı gazeteler, Schliemann'ın bu arada Priamos'un Hazinesi'nin satışı için "Londra'yla, Paris'le" görüşmeler yaptığından haberdar oldu (Sönmez 2014: 149-150 ; Allen 1999: 176). *Yunanistan Kraliyet Mahkemesi* daha önceki kararı iptal ederek, hazineye ihtiyati tedbir alınmasına karar verdi. Yunan mahkemelerin desteğini kazanmaya çalışan Schliemann, Atinalılara kendilerini Priamos'un Hazinesi'nin mirasçısı yaptığını bildiren bir ilan yayınladı ve *Yüksek Mahkemeye* başvurdu. Ancak *Athenaum* ve diğer yabancı gazeteler, Schliemann'ın bu arada Priamos'un Hazinesi'nin satışı için "Londra'yla, Paris'le" görüşmeler yaptığından haberdar oldu. Schliemann hazineyi mahkemenin yargı hükmünden uzak tutmak istedi ve onu koruması altına alabilecek bir yabancı büyükelçilik aradı. Davayı kaybetme ihtimaline karşı, hazineyi bir kez daha sakladı; zira bu durumda ya hazinenin yarısını geri verecekti ya da tahmini değerinin yarısı karşılığında tazminat ödeyecekti. Başvuru reddedildiğinde ve yetkililer koleksiyonu haczetmek üzere geldiklerinde hiçbir şey bulamadılar. Bunun sonucunda mahkeme Schliemann'ın evine, mobilyalarına ve banka hesaplarına el koyma kararı aldı. Mahkeme ayrıca, eserlerin değerini saptamak amacıyla bir çalışma grubu oluşturdu (Trail 1995: 130). Schliemann Osmanlı Devletinin ısrarcı tavrı nedeniyle, zaman kazanmak amacıyla yürütmenin durulması amacıyla karşı dava açtı (Sönmez 2014: 152).

Bu arada *Yunanistan Kraliyet Mahkemesi* kararı karşısında öfkelenen Schliemann, Priamos'un Hazinesi'ni, Atina Fransız Okulu'nda sakladı. Buluntuları kesinlikle paylaşmak istemeyen Schliemann, bazı diplomatik yollara başvurmayı da ihmal etmedi

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazineleri' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

Koleksiyonun mülkiyeti için çeşitli Avrupa ülkeleriyle her türlü gizli pazarlığa girişen Schliemann, korunması karşılığında onu Birleşik Devletler'e vermeyi bile düşündü. 1874 yılı Nisan ayında Boker'a, Troya Koleksiyonu'nu "herhangi bir saldırıdan" koruyup koruyamayacağı sordu: *"Hazineyi Birleşik Devletler'in güvencesine bırakırsam ve Birleşik Devletler'e hibe edersem emniyette olabilir mi? Zira Türklerin Birleşik Devletler'de bir sürü vicdansız avukat bulabileceklerini ve bu para budalası avukatların Troya Koleksiyonu'nu alıp Türkiye'ye geri vermek için ellerinden gelen her şeyi yapacaklarından eminim."* Schliemann aynı mektupta, koleksiyonu Fransa'ya, Louvre Müzesi'ne vermekten de söz etti. Bir ay sonra Boker'a, *"Türkler eğer Pire'yi bombalayıp koleksiyonu zorla alırsa, Amerikan filosu müdahale eder mi?"* diye sordu. Nihayet Ekim ayında Schliemann Boker'dan, hazineyi ve kendisini korumasını istedi ve kendisinin *"Massachusetts kıyılarına ya da Boston'a" gideceğini belirterek, "elbette Troya Koleksiyonu'nu da yanımızda götüreceğiz"* dedi. 1874 yılı Aralık ayında, Saffet Paşa'yı "yaşlı şeytan" diye nitelendiren Boker, Schliemann'a, kendisini *"Amerikan kartalının güçlü koruması altına alacağını"* söyler . Boker, Schliemann'a *"sizi evlat edinen topraklara koleksiyonunuzu hemen götürmemekle ve çalışmanızın itibarını ve getirilerini ülkemize vermemekle büyük bir hata" yaptığını* belirtir. Schliemann ise şöyle yanıtlar: *Türkiye'yle bir anlaşma yapılmadan, [Yunanistan'dan] ayrılmayı düşünmüyorum. Bu yüzden Troya Koleksiyonu'mu da saklandıkları yerden çıkaramam. Birleşik Devletler'e yerleşmeyi kesin olarak düşünüyorum ve Bayan Schliemann'ın da bundan çok memnun olacağından eminim...kazılarının sonuçları, Birleşik Devletler'de büyük bir heves uyandırdı...Biz, sözde dostlarımızın iftiralarla bize ölümcül azap çektirmedikleri bir toplum içinde yaşamak istiyoruz. Bence Birleşik Devletler'de oturacağımız yeri seçinceye kadar Troya Koleksiyonu'nu burada bırakmak çok daha akıllıca olur, zira parçalar çok narin ve kırılğan. Sanırım Boston bizim için uygun bir yer...Birleşik Devletler'de bizi kimsenin küçümsemeyeceğinden ve bize iftiralar atmayacağından eminim'.*

Öte yandan bağlantıda olduğu diğer kişilere, "koleksiyonu 200 bin dolara Birleşik Devletler'e satacağımı" söyleyerek bir anlamda Yunanistan Mahkemeleri'nde intikam alacağı mesajını veriyordu (Allen 1999: 174-75).

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

Dava süreci özellikle Osmanlı Devleti'nin hiç istemediği bir şekilde uzadıkça uzuyordu. Nihayet on ay devam eden davada mahkeme üçüncü kararını vermiş, Schliemann'ı 10 000 frank tazminat ödemeye mahkum etmişti. Osmanlı Devleti'nde hayal kırıklığı yaratan bu karar, Schliemann'ı çok sevindirmişti; hatta 50 000 Frank vermeyi önermiş, bunun karşılığında yeni kazı izni istemey bile cesaret edebilmişti. Uzun müzakereler sonucunda Osmanlı Devleti davayı sulh ile sonuçlandırmayı kabul etmiş ve 'Priamos Hazinesi' Schliemann'da kalmıştı (Easton, 1995; 2002). Dönemin Maarif Nazırı Safvet Paşa, alınan bu kararın nedenini Atina Sefiri Fotyadi Bey'in olumlu tavrı ve sürekli artan dava masraflarını göstermekteydi. Alınan karar sonrasında Osmanlı Devleti'nin Atina Sefiri Fotyadi Bey, 13 Nisan 1875'de Schliemann ile mahkemeyi sulh ile sonuçlandıran anlaşmayı imzalar ve Priamos Hazinesi Davası' böylece sona ermiş olur.

SONUÇ

Osmanlı Devleti, hazineler için verdiği mücadeleyi kaybetmiştir; üstelik politik baskılar sonrasında 1874 yılında çıkan yeni bir Eski Eser Yasası (*Asar-ı Attika Nizamnamesi*) eski eserlerin yurtdışına çıkarılmasına da izin vermektedir. Daha sonra aralıklarla devam eden Schliemann'ın son dönem kazılarında ise, 1881'de Alman Dethier'den sonra 1881'den itibaren Osmanlı İmparatorluk Müzesi'nin (*Müze-i Hümayun*) müdürlüğüne atanan Osman Hamdi Bey'i görürüz.. Osman Hamdi Bey o döneme kadar geçerli olan, ancak oldukça fazla eksiği olan Asar-ı Attika Nizamnamesi'ni 1884'de değiştirerek, 1960'lara kadar geçerli olan yeni ve o zamana göre modern bir Nizamname yayınlamıştır. İşte bu Nizamname sonrasında Anadolu'daki arkeolojik kazılar daha iyi bir şekilde denetlenebilir olmuş, ancak yine bu nedenle de Osman Hamdi Bey yabancı araştırmacıların bazıları tarafından sevilmemiştir. İşte Schliemann'ın son dönem Troya kazıları, Osman Hamdi Bey'in hazırladığı 1884 tarihli nizamname sonrasında denk düşmektedir ve Schliemann'ın son birkaç yıldaki kazıları bu nizamnamenin etkisiyle kısmen belirlenmiştir. Ancak özellikle 1884 yılında çıkarılan Eski Eserler Yasası'na rağmen Schliemann pek çok Troya eserini yurt dışına kaçırmıştır.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

Özet olarak, Osmanlı Devleti ve aydınlarının 19. yüzyılın Osmanlı Devleti için geçerli olan ağır siyasi ve mali koşullarına rağmen, Troya eserlerini korumak ve kaçırılan eserleri geri getirmek için önemli bir mücadele verdiğini açıklıkla söyleyebiliriz.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

İrâde Dahiliye (İ. DH.), No: 14863, 67168.

Maarif Mektubî Kalemi (MF. MKT.), No: 464/55, 17/98, 17/188, 18/5, 18/73, 18/78, 18781, 18/94, 18/97, 18/101, 18/147, 19/71, 21/143, 26/153.

BOA, MF. MKT. 17/98 /12 Mart 1874

BOA, MF.MKT. 17/188, Lef 2, 29 Mart 1874

BOA, A. MKT. ŞD. 19/86, 7 Nisan 1874

BOA 23/M /1291 (Hicrî) Dosya No:17 Gömlek No:98 Fon Kodu: MF.MKT

Araştırma ve İncelemeler

Allen, Susan Heuck, (1998). "A Personal Sacrifice in the Interest of Science: Calvert, Schliemann and the Troy Treasures", *The Classical World*, Vol. 91, No. 5, 345-354.

Allen, Susan Heuck, (1999). *Finding the Walls of Troy: Frank Calvert and Heinrich Schliemann at Hisarlık*, University of California Press.

Aslan, Rüstem-Sönmez, Ali, (2012) "Die Entdeckung und der Schmuggel des Priamos-Schatzes von Hisarlık (Troya) nach Athen anhand Osmanischer Quellen", *Studia Troica*, 19, s. 43-56.

Aslan, Rüstem- Sönmez, Ali (2010). "Heinrich Schliemanns Ausgrabungen in Troya nach osmanischen Quellen", *Studia Troica*, 18, 237-248.

Bloedow, Edmund F. (1991) ,The Authenticity and Integrity of ,Priam's Treasure' ', *Boreas* 14/15, 197-206.

Calvert, Frank; 11 Ağustos 1875 tarihli *The Guardian* yollanan mektup, 1024.

Comnos, Spyridon (1874). 'Hisarlık and Mycenae' *The Athenaeum* 8th August, 178.

ÇAL, Halit (2003). "Osmanlı'dan Cumhuriyete Eski Eserler Kanunları", *Prof. Dr. Kazım Yaşar Koprıman'a Armağan*, Ankara, 234-270.

Easton, Donald F. (2002). *Schliemann's Excavations at Troy. 1870-1873*, Mainz am Rhein: von Zabern.

Eldem, Edhem. (2010). *Osman Hamdi Bey Sözlüğü*. İstanbul.

Eldem, Edhem. (2014). "Philip Anton Dethie'nin Schliemann ve Cesonola ile Mücadelesi" (1874). *Sanat Tarihi Araştırmaları 2*, Özel Sayı, 24-37.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

- Esin, Ufuk. (1991). *Heinrich Schliemann, Kazı Raporları ve Mektuplarından Seçme Parçalarla*, Sandoz Kültür Yayınları, İstanbul 1991.
- Esin, Ufuk (1993). "19. Yüzyılın Sonlarında Heinrich Schliemann'ın Troya Kazıları ve Osmanlılar'la İlişkileri", *Osman Hamdi Bey Dönemi Sempozyumu 17-18 Aralık 1992*, İstanbul 1993, s. 179-180.
- FITTON, Lesley. (1991). *Heinrich Schliemann and the British Museum*. British Museum Occasional Paper 83, Londra.
- Günay, Duygu. (1998). *'İstanbul Arkeoloji Müzeleri Arşivinden Schliemann'nun Bir Mektubu': Light on Top of the Black Hill*. Studies Presented to Halet Çambel-Karatepedeki Işık. Halet Çambel'e Sunulan Yazılar (Yayınlayan : Güven Arsebük vd). İstanbul, 57-69.
- Karaduman, Hüseyin. (2004). "Belgelerle İlk Türk Asar-ı Atika Nizamnamesi", *Belgeler, Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 29, 2004, 73-92.
- Karaduman, Hüseyin. (2008). *Türkiye'de Eski Eser Kaçakçılığı*, Ankara 2008.
- Meyer, Eduard. (1953). *Heinrich Schliemann Briefwechsel I*, Berlin, 1953.
- Robinson, Marcelle. (2006) *Schliemann's Silent Partner: Frank Calvert (1828-1908) Pioneer, Scholar and Survivor*, Xlibris Corporation.
- Schliemann, Heinrich. (1875). *Troy and Its Remains, A Narrative of Researches and Discoveries Made on the Site of Ilium and in the Trojan Plain*, London 1875.
- Saherwal, Geradline – Goldman, Klaus ve Gustav, Mahr. (1993). *Heinrich Schliemanns 'Sammlung Trojanischer Altertümer*, Berlin 1993.
- Sönmez, Ali. (2012). "Truva Hazinesinin Peşinde Bir Hukuk Mücadelesi: Osmanlı Devleti ve Schliemann Davası" *Otam*, Sayı: 29, 215-228.
- Sönmez, Ali. (2014). *Osmanlı Devleti'nde Eski Eser Kaçakçılığı. Truva Örneği*. Kriter Yayınları. İstanbul.
- Truill, David A. (1982). "Schliemann's American Citizenship and Divorce", *The Classical Journal*, Vol. 77, No. 4, 1982, 336-342.
- Truill, David A. (1985). "Schliemann's Dream of Troy: The Making of a Legend", *The Classical Journal*, Vol. 81, No. 1, 1985, s. 14-15.
- Trail, David A. (1988). "'How Schliemann smuggled Priam's Treasure from the Troad to the Athens'" *Hesperia*, Sayı 57, 1988, 273-277.
- Truill, David A. (1995). *Schliemann Of Troy. Treasure and Deceit*, London 1995.
- Uslu, Günay, "Ottoman Appreciation of Trojan Heritage 1870-1875", *Tijdschrift Voor Mediterrane Archeologie*, No: 41, 2009, 4-10.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazinesi' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

Witte , Reinhard. (1990). Endlose Diskussion um den 'Schatz des Priamos' – neue Erkenntnisse durch Briefe Schliemanns an seinen Verleger Brockhaus?' *Ethnographisch-Archeologische Zeitschrift* 31, 440-455.

Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research, Vol. 3, Issue 1, 1-16, 2019

Atina'da Ne Oldu?

'Priamos Hazineleri' ve Osmanlı Devleti'nin Tutumu

Prof. Dr. Rüstem ASLAN

Özgeçmiş

Prof. Dr. Rüstem Aslan

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Prehistorya Anabilim Dalı'ndan mezun oldu.

1988 yılında Prof. Dr. M. Osman Korfmann'ın başlattığı yeni dönem Troya kazılarına öğrenci olarak katıldı. Lisans sonrasında Tübingen Üniversitesi'nde (Almanya) Prof. Korfmann'ın yanında Troya ve Troas konusunda yüksek lisans ve doktora çalışması yaptı. 1988 yılından itibaren Anadolu'nun farklı bölgelerindeki (Tekirdağ, Urfa, Diyarbakır) arkeolojik çalışmalarının yanı sıra, aralıksız bir şekilde Troya kazılarına katıldı. 2005'te Prof. Korfmann'ın ölümü sonrasında Troya Kazı eşbaşkanlığını yaptı. 2013 yılından itibaren Troya Kazı başkanlığını yürütmektedir. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olan Prof. Rüstem Aslan'ın; Troya ve Troas konulu Türkçe, İngilizce, Almanca çok sayıda kitap ve makalesinin yanı sıra, İngilizce ve Almancadan çeviri kitapları da vardır. Yayımlanmış iki şiir kitabı da bulunan Aslan'ın, aynı zamanda edebiyat eleştirisi konusunda pekçok yayın yapmıştır.